La Sarpassa: una antiga tradició Perduda.

Són molts els ondarencs que segurament no hauran ni sentit parlar-ne mai, però per a d'altres (especialment tots aquells que la cinquantena ja fa uns anys que l'han estrenada) de ben segur que el terme "sarpassa" els portarà a la memòria records inoblidables de les Setmanes Santes de la seua infantesa.

El terme salpassa, sarpassa o serpassa (com diuen a Pedreguer pel tancament de la "a") prové del llatí, salis sparsio (espargir sal) i és la denominació d'una antiga tradició que encara perviu, quasi de forma excepcional, en alguns municipis de Catalunya, Mallorca i València(1).

Lluny han quedat els anys cinquanta i seixanta del passat segle quan aquesta antiquíssima costum es celebrava en la pràctica totalitat dels pobles del nostre voltant. Hui en dia sols perdura, com a nucli urbà més significatiu, en la veïna localitat de Pego on la salpassa s'ha convertit en un dels actes més característics i tradicionals de la seua Setmana Santa(2).

Els estudiosos d'aquesta tradició, normada i sagramentada en el "Ritual Romà" per decret del papa Benet XIV en 1752, veuen el seu origen en un ancestral ritual de la Roma pagana celebrat durant les *festes pàl·lies* del solstici de primavera. Mitjançant aquest ritual el món agrícola i ramader romà beneïa les seues llars i estables amb una barreja d'aigua, sal, llorer i sofre per rendir culte i demanar protecció a la deessa Pal·las, divinitat protectora del bestiar de pastura.

Els dos elements fonamentals de la salpassa eren evidentment l'aigua i la sal, dos components amb una forta càrrega simbòlica i econòmica. Des de sempre l'aigua ha estat considerada com la font i el factor indispensable de vida, mentre que per la seua banda, la sal ha sigut un element fonamental per a l'home, no sols per la seua funció de condiment alimentari, sinó sobretot per la seua capacitat per a conservar aliments (que haguera sigut de la humanitat sense les "*salaures*").

Tal era la seua importància econòmica que, fins i tot, els legionaris romans rebien el "*salarium*", una paga destinada específicament a la compra de sal. Com ja vos podeu imaginar aquest terme llatí és l'origen de l'actual "salari" o "jornal".

A més a més, simbòlicament, la sal era un element que representava l'hospitalitat i l'amistat, per això el fet contrari de "negar el pa i la sal" alguna persona significa la manifestació oberta d'enemistat i hostilitat cap a ella. De igual manera que trencar un saler i escampar la sal era un presagi d'haver perdut l'amistat i protecció dels déus.

La cerimònia de la salpassa, (tot i les peculiaritats pròpies de cada poble), bàsicament consistia en beneir amb aigua i sal totes aquelles cases, que ho demanaren, al llarg del matí del Dimecres Sant(3). El rector, a més de beneir les llars, aconseguia dos objectius; d'una banda convidava tota la feligresia a l'assistència dels Sants Oficis de Dijous i Divendres Sant(4) i d'altra banda aconseguia recaptar ous i diners per a les obres assistencials de la parròquia.

El Sacerdot, revestit amb roquet i estola morada, portava una creu xicoteta i anava acompanyat pel sagristà i tres escolanets. El sagristà carregava amb el salpasser (poalet metàl·lic amb aigua beneïda) i el salpasset o hisop (maceta de ferro amb foradets apropiada per espargir). Dos escolanets portaven una bossa de sal beneïda i les cistelles per a recollir els ous, mentre el tercer precedia tot el seguici amb una campaneta que feia sonar per avisar als veïns de cada casa de la immediata arribada del senyor rector.

La comitiva eixia de l'església, després de voltejar tres vegades les campanes del temple parroquial, i recorria els carrers acompanyada per bona part de la *crialla* del poble armada amb aterridores macetes de fusta i sorolloses batzoles què tenien la funció simbòlica d'espantar dimonis i malalties.

La casa que volia ser beneïda tenia les seues portes obertes de bat a bat i els seus residents situats al voltant d'una tauleta. Aquesta tauleta estava parada amb un tapet, un plat amb sal, un pitxer amb aigua i un cistell amb ous. En arribar-hi el rector donava a besar la creu i desitjava la pau a tots els presents. Després barrejava un grapadet de sal beneïda, (de la que portaven els escolanets), amb la sal del platet de la casa, al mateix temps que resava l'oració pròpia del ritual. Per últim beneïa l'aigua del pitxer i la casa amb el salpasset.

Una vegada acabat el cerimonial litúrgic, el sacerdot recollia el cistell d'ous, o el donatiu en metàl·lic, i abandonava la casa. Era en eixe precís moment quan la *crialla* iniciava la seua particular i sorollosa cerimònia fent sonar les batzoles i colpejant, amb inusitat furor, el paviment del carrer (aleshores prou escàs), el rastell de les voreres, i fins i tot, les portes veïnes que romanien tancades, amb les seues maces de fusta.

Tan enfurismat repicar de maces i vibrar de batzoles servia de banda sonora a unes cançonetes constants i repetitives que la *crialla* a cor, més que cantar, bramava.

...pone sis, pone set, pone vuit...

Són moltes les versions d'aquestes cançonetes que s'han cantat per tot arreu de la comarca però estem en disposició d'afirmar (gràcies a la col·laboració de les persones preguntades sobre el tema) que les més pròpies i peculiars d'Ondara eren: "ous ací, ous allà, garrotades a l'escolà" i "ous ací, ous al *cepillo*, bastonades al *monesillo*". Evidentment aquestes versions, tot i ser les més genuïnes i pròpies d'Ondara, es diferencien molt poc en ritme i lletra de la resta de versions dels pobles veïns(5).

Després de repetir tres o quatre vegades les cançonetes, i abans que algun veí o veïna començara a maleir a crits l'excessiu ímpetu amb que alguns xiquets es prenien el paper d'espantar dimonis i malalties, la comitiva plegava *bartuls* i continuava a la recerca d'una nova casa fins que, una vegada recorregut tot el poble, tornava a l'església i es donava per finalitzada la cerimònia.

L'última celebració de la salpassa a Ondara es va produir Dimecres Sant de 1969, primera Setmana Santa d'En Antonio Bellver i Soler com a nou rector de la parròquia. La causa de la seua desaparició, tan al nostre poble com a la resta de localitats veïnes, no només cal atribuir-la a la decisió personal d'En Antonio, i la resta de rectors que

arribaren per aquells temps als pobles costaners de la comarca, sinó també en raons més complexes i profundes.

D'una banda, el propi Concili Vaticà II (1959-1965) va considerar que estaven de més tots aquells ritus que no eren sacramentals o que s'entenien, d'alguna manera, lligats a la superstició o a la tradició pagana.

D'altra banda l'arribada dels anys setanta va significar l'origen d'una sèrie de canvis socioculturals que afectaren profundament al nostre costumari. Durant aquestos anys s'hi va iniciar el procés galopant de desruralització de la societat, s'hi va produir un fort impacte del turisme en costums i comportaments socials i, sobre tot, van significar un període d'intensificació del tradicional menyspreu i rebuig dels valencians cap a tots els seus propis signes d'identitat.

Bé per una cosa, bé per l'altra, el cert i segur és que la salpassa va desaparèixer de les nostres vides, (com tantes altres coses del nostre costumari), per quedar arraconada en eixa nuvolosa que són els records individuals o col·lectius, a l'espera que algun desqueferat els recorde de tant en tant.

Això és el que s'ha procurat fer , amb la millor de les intencions, en aquest article, que no pot concloure sense donar les gràcies a totes aquelles persones que, d'una forma o d'un altra, han col·laborat i s'han implicat en la seua elaboració.

Ondara: maig - desembre del 2012.

(1) També es manté a Itàlia,fonamentalment als voltants de Roma, una tradició molt semblant en litúrgia i formes, però diferent motiu i data. La salpassa italiana es celebra per l'advent i anuncia l'arribada del Nadal.

(2) També es manté, de forma continuada o discontinua, aquesta tradició en parròquies de l'interior de la comarca com: La Vall d'Ebo, Vall de Laguard,Benirrama, l'Atzúvia, Forna, Vall de la Gallinera, Vall d'Alcalà, Murla i Castell de Castells.

(3) Si la localitat tenia una dimensió considerable o eren molts els veïns que demanaven la benedicció de la salpassa, a més de Dimecres Sant, també es celebrava Dilluns Sant i Dimarts Sant.

(4) Cal recordar que durant aquestos tres dies no es feien sonar les campanes per convocar els fidels al temple.

(5) Les diferències més significatives les trobem en el lloc triat per a dipositar els ous; en l'armament elegit per realitzar el càstig (maçada, garrotada o bastonada); i en el càrrec eclesiàstic o civil escollit per ser víctima de tan cruel pena.
Ací teniu un xicotet mostrari de versions i peculiaritats dels pobles veïns:
Beniarbeig: La versió oficial era "ous ací, ous allà, *bastonaes* a l'escolà", però n'hi tenien d'altres destinades exclusivament als propietaris d'alguna casa com és el cas de "ous ací, ous a la pallissa *garrotaes* al *ti* Guitxa".
Benissa: "Ous, ous, bones pasqües, bon dijous".
Calp: "Aigua a la pica, aigua al ponedor, un cabàs de faves al senyor rector".
Pedreguer: A banda de les oficials "ous ací, ous allà, tres maçaes a l'escolà" i "ous ací, ous a l'armari, tres maçaes al vicari", també en tenien d'altres ben curioses com: "ous ací, ous al putxero, tres maçaes al polissero", o de personalitzades en veïns de la localitat com: "ous ací, ous a granel, tres maçaes al Rafael", "ous ací, ous a Sevilla, tres maçaes al ti Clavilla" o "ous ací, ous a l'era, tres maçaes al Noguera".
Verger (El): "Ous ací, ous allà, *macetaes* a l'escolà".
Xàbia; "Ous, ous a l'armari, bastonades al vicari". "Ous,ous al racó, bastonades al senyor rector". "Ous, ous, al bercoc, bastonades al pilicococ".